

Katona Noémi

**REFLEXIÓK MAHUA SARKAR
AZ ANYASÁG MINT FIZETETT
MUNKA: KERESKEDELMI
BÉRANYASÁG A HUSZONEGYEDIK
SZÁZAD FORDULÓJÁN C.
TANULMÁNYÁRA**

Mahua Sarkar a Women's ILO című kötetben megjelent tanulmányának fordítását elsősorban témájának kiemelt jelentősége miatt közöljük a lapszámban. Az elmúlt időszakban egyre jobban elterjedő bérnyaság a reprodukív munka egy sajátos transznacionális munkamegosztásra épülő formája, ami számos morális kérdést is felvet. Sarkar tanulmánya átfogó képet ad a bérnyaság gyakorlatáról, és elemzi annak lehetséges szabályozási szempontjait, azonban megközelítése és végkövetkeztetése nem tükrözi szerkesztőségünk álláspontját. Ezért tartottuk szükségét annak, hogy ebben a rövid szövegben reflektáljunk a lapszámban megjelenő tanulmányra. Ez azonban nem recenzió, tehát nem tartalmazza Sarkar szövegének részletes bemutatását és kritikai elemzését, hanem csak néhány kérdést és gondolatot fogalmaz meg arról, hogy Sarkar milyen elméleti keretben tárgyalja a bérnyaság jelenségét, és ez a keret hogyan viszonyul a lapszám többi tanulmányához. A reflexió alapvetően két témát érint: a bérnyaságként megjelenő kommodifikációt és az általa felvetett morális kérdéseket; valamint az informális és reprodukív munka, illetve a globális értékláncok elméleti megközelítését a szövegben.

Bár Sarkar szövegének bevezetőjében felteszi a kérdést, hogy hogyan kell kezelni a reprodukív szolgáltatások elüzetiesedését, és ezen belül is máshogy kell-e kezelni a bérnyaságot, tehát a reprodukív szervek bérbeadását; valójában a kérdés részletesebb morálfilozófiai és szociológiai kifejtése nélkül elfogadja a bérnyaság létrejöttét, mint a „kapitalista globalizáció logikájának” és a „biotechnikai fejlődésnek” szükségszerű következményét. Tanulmányában tehát nagyrészt azt tárgyalja, hogy hogyan és mi alapján kellene nemzetközileg szabályozni a bérnyaságot a bérnyák mint munkások jogait szem előtt tartva, és a bérnyaság ellenzése a konklúzióban inkább mint probléma jelenik meg, mivel a legitimitáció hiánya gátolja a szabályozás kialakítását. Sarkar a konklúzióban párhuzamot von a bérnyaság és a prostitúció, illetve szexmunka között, elsősorban a jelenség által generált diskurzusra vonatkozólag. A hasonlatban, ahogy a tanulmány többi részében is, szintén az ILO (*International Labor Organization*, Nemzetközi Munkaügyi Szervezet) álláspontjából indul ki, és a szex-szektor szabályozásának előnyeit hangsúlyozza, a megadóztatáson keresztüli nemzetgazdasági haszon mellett a munkakörülmények javításának lehetőségét kiemelve.

Tehát bár Sarkar nem fejt ki explicit módon a véleményét az általa felvetett morális kérdésről, a bérnyaság létrejöttét mint szükségszerűséget kezeli, és tanulmánya egészében a bérnyaság mint bármely más reprodukív munkához hasonló tevékenység szabályozása mellett érvel. Ezzel egyfelől figyelmen kívül hagyja azt a lehetőséget, hogy államok, illetve a nemzetközi szabályozás, amely tanulmányának tárgyát képezi, bármit tehetne a „kapitalista globalizáció logikája” ellenében. Másfelől megválaszolatlanul hagyja azt a kérdést, ami a prostitúciós vitának is középpontjában áll, hogy az intimitás és az emberi test kommodifikációjának milyen szintje vagy formája sérti az emberi méltóságot,

tehát mi az, ami munkaként már nem elfogadható, azaz akár nemzetközi megállapodás keretében tiltható lehet. A lapszámban Dés Fanni prostitúció témában írt tanulmánya (lásd Dés 2018) például ezzel szemben azt az abolicionista megközelítést képviseli, hogy a prostitúció a nők kizsákmányolását jelenti és tiltandó; amely álláspont több nemzetközi egyezményben is megfogalmazódott, még ha betartása nem is következetes. A lapszámban megjelenő többi szöveg, valamint a bevezetőben felvázolt tudományos diskurzus is alapvető kritikát fogalmaz a kapitalizmusban megjelenő, nőket érintő egyenlőtlenségekkel szemben, és nem fogadja el azokat mint törvényszerűségeket. Sarkar tanulmánya tehát ilyen szempontból nem illeszkedik a lapszám által bemutatni kívánt gondolkörbe.

Sarkar részletesen foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy a béranyaság jelensége hogyan értelmezhető a munkára vonatkozó tudományos diskurzusokban. Feminista szerzőkre hivatkozik, és kiemeli, hogy a reprodukív munka beágyazódik a kapitalizmusban megjelenő kizsákmányolásba, ahogy ezt a lapszámban megjelenő több szöveg is bemutatja. Azonban, állítása szerint, a béranyaság egy sajátos jelenség, amely nem illeszthető ebbe a keretbe, mivel itt a reprodukív munka kommodifikálódik, hiszen a gyermekkihordás és a szülés fizetett munkává válik. A későbbiekben a béranyaságot mint informális munkát elemzi, azaz olyan munkaként, amelyben a foglalkoztatási kapcsolat törvényileg nem szabályozott, így a munkavállalóra nem vonatkozik az államilag meghatározott szociális védelem, illetve a foglalkoztatási jogosultságok. Az ILO korábbi kutatásaiból kiindulva röviden kitér arra, hogy az informális munka elsősorban a „globális Délen” elterjedt. Sarkar érvelése szerint az ILO-nak, amely korábbi esetek kapcsán már megfogalmazott javaslatokat az informális munkát végzők jogainak hatékonyabb védelmére, a béranyaság esetében hasonló szabályozások bevezetését kellene szorgalmaznia.

A lapszámban szereplő több más tanulmány is részletesen elemzi a reprodukív és az informális munka szerepét a kapitalista világrendszerben. Sarkar gondolatmenetében azonban hiányoznak a referenciák ezeknek a komplexebb folyamatoknak a tárgyalásához; csak kiragadottan említi, hogy a „globális Délen” elterjedtebb az informális munka, anélkül, hogy közben reflektálna azokra globális értékláncokra, amelyek meghatározzák mind a reprodukív munkában is megjelenő globális munkamegosztást, mind pedig az állami és a nemzetközi szabályozások lehetőségeit. Ezek mellett Sarkar a béranyaságot következetesen mint sajátos, különös jelenséget tárgyalja, és a prostitúcióval vont rövid diszkurzív párhuzamon túl nem reflektál arra, hogy a béranyaság is a reprodukív munka egyenlőtlen globális munkamegosztásának következménye. Sarkar fogalomhasználata („globális Észak”, „globális Dél”) szintén eltér a lapszám első tanulmányában (Csányi, Gagyi és Kerékyártó 2018) felvázolt elméleti keret fogalom készletétől, amely a világrendszer-elméletből kiindulva, a centrum–félperiféria–periféria fogalmain keresztül épp a globális értékláncok szerepére mutat rá, és a reprodukív munkát is ennek keretében értelmezi.

Összességében a Sarkar által bemutatott empirikus jelenséget, ti. a bérnyaságot, kiemelten fontos témának tekintjük, ezért tanulmányának fordítását közöljük a lapszámunkban. Azt javasoljuk azonban az olvasónak, hogy a lapszám első tanulmányában összefoglalt, illetve az itt megjelent többi tanulmány által is képviselt elméleti keretet követve kritikusan közelítsen Sarkar szövegéhez.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Csányi Gergely – Gagyí Ágnes – Kerékgyártó Ágnes (2018): Társadalmi reprodukció. Az élet újratermelése a kapitalizmusban. In: *Fordulat* 24. No. 24.: 134–150.
- Dés Fanni (2018): „470-et adott és csak egy kicsit fojtogatott” – Szegénységben élő nők a félperiféria és a centrum között. Prostitúcióban élő magyar nők Zürichben. In: *Fordulat* 24. No. 24.: 5–29.